

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Evsebivs || De Euangelica pr[a]eparatione

Eusebius <Caesariensis>

[Augsburg], 1522

VD16 E 4299

Itidem. Cap. vij.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34477

tuleris, simili quodam pacto eam incidere potero, ac ita ostendam nullam esse in rebus necessariam seriem. Quippe cum singula principia & causas rerū agitabilium liberē homines mutare possint, an non intelligis, quia & asinus & canis & pulex proprio appetitu mouentur? Quæ omnia tu nullo modo sentire uideris Apollo, Tibi Iupiter dedit Locro respondisti, dabitque mala. Non recte o Appollo, non iniuriantem hominem tam male dii tractant. Cur enim Iuppiter huius necessitatis auctor nos ac se ipsum non punit. Ipse quippe necessitatem agendi nobis imposuit. Cur ergo nos plectimur, qui huic seriei resistere nullo modo possumus? Tu quoque ipse uaticinandi inanem artem depone. Erit enim quod fatatum est, etiā si non prædixeris. Lycurgum autem illum, qua ratione laudasti o Appollo: Nam si bonus erat, non illi hoc, sed fati tribuendum. Si enim omnia necessitate agimus, ut tu prædicas, non sponte, sed uia bonus erat. Quasi quispiam mente captus formosos laudet, & deformes uituperet, iure namque neque homines dicere possunt. Noluisti nos Iupiter bonos esse, imo uero etiam coegisti prauitatem amplecti. Tibi autem o Chrysispe atque Cleanthes nulla laus attribuenda est, si boni fuistis, ita uirtutem quidem laudabo, uos autem minime. Quare Epicurum quoque non dignum fuisse assero, quem obprobrijs peteres. Mollem atque iniustum appellas eum o Chrysispe, quod iuris sui non fuit. Hæc quomodo dicebas, si sponte ipsum peccare non credebas? Hæc Oenomaus, qui tibi si non satisfacit, reliquos philosophos perlegere non graueris. Multi enim atque insignes aduersus huiusmodi dogma scripserunt. Inde igitur aliqua, quoniam multi tam docti quam indocti falsa opinione tenent, sumere statui.

Itidem ipsorum gentilium philosophorum uerba contra eos qui fatum esse opinantur. CAPVT VII.

Primum igitur Diogenianum aduersus Chrysippum adducias. Chrysippus enim & nos causam esse agitabilem, & omnia fieri fato contendens, Homeri testimonio utebatur, quod parum fuisse ab eo intellectum Diogenianus ostendit. Sed Chrysippi quædam prius ponemus, qui in primo de fati libro necessitate omnia fieri autoritate multorum arguit, & demum Homerum inducit dicentem.

n. ij. Qua

Quæ data sorte mihi est nato fors me inuida pressit.
 Quæ nato inuoluit filis sibi parca seueris
 Quum mater peperit illum. Et alibi.
 Non est qui fixas Parcarum auertere leges
 Effugere aut possit.

Non recordabat enim inquit contraria istis alibi Homerus cecinit
 se, quibus & ipse Chrysippus in secundo libro tunc usus fuit, cum mul-
 ta etiam a nobis fieri ostendere uolebat, quid enim clarius atque acrius
 illis: Vt caderent tribuit sua certe amentia causam.

Etrursus.

Quam falso accusant superos stultique quærentur
 Mortales: etenim nostrorum causa malorum
 Nos sumus, & sua quemque magis uecordia lædit.
 His enim & horum similibus non esse cuncta necessario & fati faci-
 unda nobis probat, quibus etiam ab illis carminibus parca ab Homero
 Chrysippi dogma confirmat. Non enim omnia, sed nonnulla fato fie-
 ri uerbis suis Homerus significat. Cum enim dicit. Quæ data sorte mi-
 hi est nato fors me inuida pressit. Non omnia profecto, sed mortem fa-
 tis ac necessario euenire ostendit. Hoc ipsum etiam illud uult.

Quæ nato inuoluit filis sibi parca seueris. Non enim omnia, sed quæ-
 dam fato destinato necessario sibi euentura confirmat. Illud quoque
 ab Homero optime dictum est. Non est qui fixas parcarum auertere
 leges. Effugere aut possit. Quis enim potest quæ necessario impendent
 effugere? Non ergo suffragatur Homerus Chrysippo, uerum etiam
 refragatur. Ille namque apertissime a nobis multa fieri predicat, necessa-
 rio autem cuncta fieri nunquam ab eo dictum est. Chrysippus vero necessi-
 tate fatorum cuncta fieri conatur ostendere. Et ille quidem cum poe-
 ta sit, non pollicetur ueritatem rerum docere, sed uarias hominum
 opiniones plerumque ponit, unde non est alienum ab eo contraria non
 nunquam dicere. Philosophis autem & contradicere ipsis turpe est, &
 poetarum uti testimonio magis quam ratione turpissimum. Putat autem
 insolubilibus uti argumentis expositione nominum. Fatum enim di-
 cit dictum quoddam determinatumque diuinitus esse. Parcas autem
 e contrario, quoniam nemini parcant. Sortes, quia ita sortitum uni-
 cuique sit, ac ideo tres esse parcas arbitrantur, quia tria sunt tempora
 in quibus

in quibus omnia inuoluunt. Lachesimeque dictam esse, quia Lanchanim
 græce, euenire per sortem designat. Atropon, quia uerti non possit.
 Cloton, quonia contorta & coordinata omnia teneat, hoc enim no-
 mina ipsa græca lingua ostendunt. His nugis fatalem putauit necessi-
 tatem demonstrasse. Ego autem satis mirari non possum, quomodo
 nihil se penitus afferre non sensit. Significant enim nomina quemad-
 modum exposuit, positaque ab hominibus sint ea de causa, cur igitur
 o Chrysippe uulgares ubique opinione sequeris? An forte, quia omnes
 uulgo ueritatis perspicaces tibi uidentur? Quomodo igitur scripsisti
 neminem esse hominem, qui non æque ac Orestes & Alemeon insa-
 niat, præter solum sapientem. Deinde addis unum uel duos aut ad-
 modum paucos sapientes fuisse, opinionesque multorum de gloria,
 de diuitiis, de regno, de uoluptate, quæ omnes pene bona arbitran-
 tur, tanquam uulgares refutandas ducis? Aut quomodo omnes pe-
 ne leges male positas a rebus publicis putas? Cur autem tam mul-
 tos etiam libros conscripsisti? Non enim docendi sunt, qui falsas opi-
 niones non habent, nisi forte recte tunc omnes opinari dicas, quan-
 do tecum conueniunt. Cum vero diuersa que tu putant, tunc furiosos
 appelles. Nam cum te sapientem non nomines, non erit nobis argu-
 mento recte illos sapere, qui tecum conueniunt. Deinde quare om-
 nes furere dixisti, cum laudare quasi sapientes, quia te sequuntur,
 debuisses? Ad hæc etiam si non furere illos ego asseram, cum tamē
 a sapientia longe absint, ridiculosum est propter positionem nomi-
 num eorum uti testimonio, quos non præstantiores teipso, neque sa-
 pientiores arbitraris, nisi forte eos, qui ab initio hæc nomina excogi-
 tarunt sapientes fuisse contendas, quod ostendere nullo pacto pote-
 ris. Sed sit ita, quomodo ergo nominibus significatur, omnia simpli-
 citer satis fieri, & non ea solum quæ fatata sunt? Nam & Parcarum
 numerus, & nomina ipsarum, & fufus, & glomeratum in eo filum,
 cæteraque huiusmodi ineuitabilem a seculo determinationem cau-
 sarum ostendunt. Quæ tamen necessitas earum rerum solummodo
 est, quæ necessario euentura sunt, quæque aliter accidere non possunt.
 Quæ uero non quas infinitas esse scimus, earum alias dijs homines
 attribuerunt, alias uoluntati nostræ subiecerunt, alijs natura præest,
 alijs fortuna, quam mutabilem atque instabilem esse uolentes præsci ho-

mines significare in pila sedentem depingunt. An hæc omnibus ita esse non uidentur: Ita quæcunq; fato aut fortuna fiunt, omnia diuinitus fieri arbitrant, quæcunq; autem nos agimus, nostræ uoluntati attribuunt. Quare uides non attestari tibi uulgarẽ hominum opinionem, sed potius repugnare. Paulo post deinde ait. Sed in primo quidem libro huiusmodi demonstrationibus uicitur Chrysiptus, in secundo uero repugnantia opinioni suæ soluere conatur, quæ nos incipientes cõscripsimus, ut puta studia hominum retunduntur, nec laus aut uituperatio mouere hominem poterit. Quare in secundo libro ait manifestum esse multa fieri a nobis, quæ tamen ad gubernationem totius referantur, ea fatata esse. Utitur autem huiusmodi exemplis. Non inquit simpliciter fatatum fuit uestem te non posse amittere, sed si eam diligenter custodieris, ab hostibus quoq; non capite fatatum est, si hostes caueris, liberos quoq; habere fatatum, si uxorem uolueris cognoscere. Nam ut si quis diceret Milonem inquit pugilem intactum fato certamine abiturum, non recte arbitraberis, si luctaturum eum putares, sic & in alijs res se habet. Multa enim sunt, quæ fieri non possunt, nisi nos quoq; studium conferamus. Ita enim fatata sunt si nos uoluerimus. Miranda profecto est huius sermonis inconstantia. Nam quemadmodum dulce amaro, & nigrum albo, & calidum frigido, contrarium est, sic & fatum libertati nostræ contrariũ. Nam quæ fatata sunt, siue nolis siue uelis, omnino fiunt. Quæ uero in nostra potestate sunt, ea sicut uolumus diligentia nostra disponuntur. Si ergo diligenti obseruatione in ea factum est, ne uestem amiserim, & liberi nati, quia uxorem cognoscere uolui, nec captus ab hostibus, quia fugi, & intactus e gymnasio recessi, quia certare uolui, quomodo fatata hæc erant? Nam si fatata erant, nihil uoluntas mea contulit, & si contulit, non fatata. Non possunt enim hæc simul conuenire. Fatata inquit hæc sunt, nam uoluntas nostra fati continetur. Quomodo inquam fatata sunt, si mee potestatis est pugnare & non pugnare? Sed non contineri fati uoluntatem nostram, uerbis quoq; suis aperitur. Habebis enim filios inquit, si uxorem cognoscere uolueris, si nolueris igitur, non habebis. Hæc ita dicere in rebus fatatis non possumus. Non enim morituros omnes homines, aut non morituros, si hoc uel illud fecerint, sed simpliciter morituros dicimus.

mus, susceptibilesque doloris esse simpliciter dicimus, siue uelint, siue non. Quare patet quando aliquid fit, quia nos operam dederimus a nulla causa contineri, sed nostra id esse potestatis, quod si ita est, nulla serie causarum a seculo continebatur, nisi forsan ipsum quoque uelle ac nolle fatatum in nobis sit, ut necesse sit uelle aut nolle uxorem cognoscere. Nulla igitur in nobis potestas esset, nisi diligentia mea uestis saluaretur, & si amitteret, omnis ego culpae profecto expers, quemadmodum nulla dignus laude, si saluaretur. Haec Diogenianus. Nunc Aphrodisium audiamus Alexandrum preclarum in philosophia uirum, qui in libro, quem de fato ad Antonium edidit, his uerbis Chrysippi dogma refutat. Omnium quae fiunt inquit quattuor sunt causae, ut diuinus Aristoteles demonstrauit. Causarum enim quaedam efficientes, quaedam ad materiam reducuntur, quaedam ad formam, quaedam finales sunt. Finalem autem causam dicimus cuius gratia quauis enim non omnia quae fiunt quattuor his causis egeant, nulla tamen res quaternarium causarum numerum excedit, uerum ut res apertior fiat, in re aliqua ista consideremus. Statue igitur causa efficiens artifex est, quem statuarium appellamus. Aes uero aut lapis, ut materia. Species quoque aut forma, quae huic subiecto ab artifice imponitur, etiam causa est. Nec istae tres solummodo causae sunt, uerum etiam non minus finis, cuius gratia facta statua est. ut uerbi gratia ad quendam hominem honorandum. Nam absque aliqua huiusmodi causa non esset facta profecto statua. Cum igitur istae causae rerum sint, ac inter se manifestissime differant, quauis in nonnullis concidere uideantur, factum ad efficientem causam, non iniuria reducimus. Nam ad ea quae fato fiunt, ita se habent sicut ars ad statuam. Quare si aperte uidere uolumus, utrum cuncta, an quaedam fatata sint efficiens nobis, causa diligentius est consideranda. Omnium igitur quae fiunt, quaedam alicuius gratia fiunt, cum efficiens ad finem aliquem tendens ea faciat, quaedam nullius, ut barbae tactus, manus nonnunquam extensio, & similia, quae quonia sine aliqua intentione temere fiunt, omnino relinquenda sunt. Quae autem alicuius gratia fiunt, alia natura, alia ratione fiunt. Nam & natura certo quodam ordine ad finem peruenit, nisi impedita fuerit. Cum autem finem consecuta sit, cessat motus, ratio etiam nihil frustra facit, sed ad aeternitatem

n iij tum

tum semper mouetur finem. Ratione autem fieri dicimus, quando qui facit cogitatione quæ facturus est prosequitur quæ sunt, quæ artificio, & quæ uoluntate fiunt. Inter hæc & ea quæ natura producuntur id interest, quod naturalia in se ipsis principium atque causas generationis habent, & fiunt quidem ordine, sed natura faciens nullam utitur ratiocinatione. Quæ uero arte ac uoluntate fiunt, foris habent motus principium, & facientem causam, non in ipsis productionibus suæ faciendis præest cogitatio. Fortunam autem & casum ad ea reducimus, quæ alicuius gratia fiunt. Differunt autem ab his quæ præcedenter alicuius gratia sunt, quoniam in illis quæ finem antecedunt, ipsius finis gratia fiunt. In casu autem atque fortuna, quæ ante finem sunt, alterius gratia fiunt. Accidit autem eis, cum alterius gratia sunt quasi finis, quod a casu & fortuna factum est. Hæc cum ita se habeant, considerandum est, ad quasnam efficientes causas connumerare factum debemus, an ad eas reducendum est, quæ nullius gratia, sed factum ad finem aliquem tendere omnes dicimus, quamobrem in his quæ alicuius gratia fiunt, collocandum est. Hæc cum primū ita partitus sit Alexander, multis deinde argumentis ostendit, nihil aliud esse fatum, aut fataum quod natura fit. Nullo enim modo inquit ad rationem & uoluntatem nostram reduci fata possunt. Præter naturam etiam fieri nonnulla ostendit, cum interdum accidat impedimento quodam naturam detineri. Si ergo præter naturam quædam fiunt, profecto si natura fieri est fato fieri, sicut etiam præter fatum. Videmus enim inquit corpora humana ægrotationibus alijs aliud secundum particularem eorum naturam esse subiecta, nec sumus nescij huiusmodi naturalem corporum dispositionem diligenti norma uiuendi, & medicorum arte & deorum consilio in melius uerti, quod similiter animo quoque accidit. Nam præter naturalem inclinationem eius quam complexionem corporis habet, exercitio atque doctrina melior saepe fit. Vnde cum Physiognomo Zopyrus turpia quædam de Socrate & a uirtute aliena ipsius dixisset, ac a multis idcirco derideretur. Non erat Socrates respondit Zopyrus, huiusmodi enim natura essem, nisi naturam philosophia superassem. Huiusmodi ergo ait esse, quibus natura præest, quæ naturalia nihil a fatis differre ostendit. A fortuna uero ea fieri ait, quæ nullo modo intenduntur, quando alterius gratia

gratia

gratia quædam fiunt, & aliud accidit quod ab initio nec sperabatur quidem, ut si quis fodiens thesaurum inuenerit, cum huius gratia non foderet, & equus casu saluus, quando non huius gratia, sed alimenti cupiditate hostes fugiens, domum redierit, quæ omnia fato non fiunt. Sunt autem inquit causæ quædam hominibus penitus ignotæ. Nonnulla enim suspensa morbos aliquos curare dicuntur, in quibus nullam certam habemus causam. Incantationes etiam maleficæ artes, quam causam habeant, incertum est. Sed præter hæc sunt quædam, quæ ad utrumlibet contingentia dicuntur, quæ fato fieri omnino negamus, ut mouere pedem, læuare supercilia, tacere, loqui, cæteraque huiusmodi innumerabilia, quæ fati fieri nullo modo dici possunt. Non enim quod fatatum est, contrarium suscipit. Præterea consilium hominis frustra non est, esset autem frustra, si homo necessario ageret quæ agit. Aperte autem id præter animalia cætera homo possidet, ut non similiter illis phantasia sequatur, sed rationem habeat qua faciunda iudicet, cuius quidem usu ea quæ in phantasia inciderunt, examinans si quidem examinabo probat concedit phantasiæ, & ad agendum mouetur. Sin uero improbat, eiicit, expellitque ipsa rationi obtemperans, unde solummodo de his quæ agere possumus, deliberare solemus. Et si aliquando nimia cupiditate non maturo quicquam consilio egerimus, temeritatis atque sprete consilii crimine postea nos ipsos accusamus, omnes temere aliquid agentes uituperamus, hortamurque consilio uti, quasi agendi potestas in nobis sit. Quod autem opinio quæ de fato habetur falsa penitus est, inde patet, quia etiam eius opinionis auctores & docent, & hortantur, & discunt, & consulant. Increpant etiam, castigantque suos, quasi propria uoluntate peccantes. Plurima quoque conscribunt, quibus ad rectos iuuenes adhortantur mores, ueniamque dignum putant si quis inuitus peccat, sponte autem delinquentes, puniendos non negant. Quare uel secundum ipsos hæc necessitas fati nulla penitus est, libertas igitur nostra natura inest omnibus. Plura tamen non esse nostræ potestatis concedimus, ut omnia, quæ natura uel fortuna fiunt, quæ nullus fati subiecta dicere audebit. His ita nobis compediōse a summis philosophorum sumptis, quæ diuinis nostrisque scripturis astipulantur, opinionem uero de fato simpliciter redarguunt, non est alienum aduersus

n v etiam

etiam malignam Chaldeorum astrologiam, quam ueluti disciplinā aliquam profitentur nō nihil afferre.

Bardesanes de eodem. CAPVT VIII.

Dicamus igitur nō mea, sed ea quæ Bardesanes uir genere quidem Syrus, doctrina uero cælestium corporum omnium Chaldeorum excellentissimus in dialogo, quem sciscitantibus amicis composuisse ait hoc modo scribit. Natura homo nascitur inquit, alitur, crescit, comedit, bibit, dormit, senescit, moritur, quæ omnia sibi cum cæteris animalibus cōmunia sunt. Sed bruta quidem cum animalia sint, coniunctione procreata, natura omnino feruntur. Leo carnes est, salutis suæ propugnat si quis iniuriam infert. Oues scœnum ædunt, carnes non tãgunt, nec ab iniuria se defendunt. Scorpio aggerem comedit, & pestifero nō iniurias stimulo petit. Formica natura duce hyemem suspicatur, idcirco summis laboribus futura sibi alimenta in æstate recōdit. A pes mel operatur, & melle nutriuntur. Plura mirabilioraq; possem narrare, sed hæc sufficere arbitror ad intelligendum natura ferri expertia rationis animalia, & secundum eam iucunde uiuere. Soli autem homines cum & natura ducantur, ut dictum est, mentem etiam & orationem quæ a mente profertur, quasi præcipuum quoddam donum possident, quo non natura feruntur. Non enim unus cibus omnibus est, sed alij sicut leones nutriuntur, alij sicut oues. Non est unus uniuersis uestitus, nō mos, non lex, non unus uiuendi modus, nō simplex rerum cupiditas, singuli enim hominum propria uoluntate uitam sibi eligunt, nec uicinos, nisi quantum uolunt imitantur. Libertas enim hominis seruituti subiecta nō est. Nam etiam si sponte seruiat, libertatis suæ id quoq; est, ut possit cum uelit seruire. Multi hominum, ac maxime Alaneorum gentis quasi atroces bestie carnibus aluntur, panem non comedunt, non quia non habent, sed quia nolunt. Nonnulli carnes omnino fastidiunt, alij pisces solummodo ædunt, nonnulli etiam si famæ morerent, pisces nō essent, alij aquā, alij uinum, alij ceruisiam bibunt. A deo multiplex atq; diuersa cibi & potus in hominibus est differentia, ut in oleribus quoq; comedendis cōuenire nō uideant. Sunt etiã qui ueluti scorpiones aut aspides non læsi iniuriant, & qui nō iniuriant quidē, sed læsi ppulsant iniuriam

riam